

EMBERISMERET ÉS ETIKA

II. A VIZSGA LEÍRÁSA

A vizsga részei

Középszint		Emelt szint	
Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga (esetelemzés és projektvéde)	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
	15 perc (10 perc és 5 perc)	240 perc	20 perc
80 pont	70 pont (50 pont és 20 pont)	75 pont	75 pont

A vizsgán használható segédeszközök

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
A vizsgázó biztosítja	NINCS	NINCS	NINCS	NINCS
A vizsgabizottságot működtető intézmény biztosítja	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlasz	NINCS	középiskolai földrajz, illetve történelem atlasz

Nyilvánosságra hozandók

	Középszint		Emelt szint	
	Írásbeli vizsga (projekt)	Szóbeli vizsga	Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
Anyag	vizsgaidőszakonként három projekttema	NINCS	NINCS	témakörök
Mikor?	tavaszi vizsgaidőszakra: előző év december 1. őszvi vizsgaidőszakra: adott év május 1.	NINCS	NINCS	jogszabály szerint

KÖZÉPSZINTŰ VIZSGA

Középszint	
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
	15 perc
egy téma önálló, évközi feldolgozása	esetelemzés 10 perc projektvéde 5 perc
	50 pont 20 pont
80 pont	70 pont

Írásbeli vizsga (projekt)

Általános szabályok

A projektmunka témáját a vizsgázó a központilag meghatározott három témakör valamelyikéből választhatja.

A projekttemákat a tavaszi vizsgaidőszakra vonatkozóan előző év december 1-jéig, míg az őszi vizsgaidőszakra vonatkozóan az adott év május 1-jéig kell nyilvánosságra hozni.

A vizsgázót projektmunkájának elkészítésében konzulens segíti. Tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázó esetében a vizsgázó saját maga gondoskodik konzulensről, a tanulói **jogviszonyban** lévők konzulense automatikusan szaktanára.

Az elkészült munkát a vizsgázónak legkésőbb az írásbeli vizsgaidőszak kezdetéig kell beadnia a vizsgát szervező intézményben, és azt a továbbiakban írásbeli vizsgadolgozatként kell kezelni.

A projektmunka leadásakor a tanulónak mellékelnie kell a munkanaplót. Ebben röviden le kell írnia a feladatválasztással kapcsolatos motivációkat, a munkája során felmerült problémákat, kérdéseket, tapasztalatokat, a projektmunka készítése során alkalmazott módszereket, a döntési helyzeteket, az esetleges akadályokat és ezek megoldását, a feladatmegoldás során tapasztalt személyes élményeket.

A projektkészítés közben készült jegyzeteket, vázlatokat, nyersvázlatot, meghívókat, fényképeket és bármilyen más a vizsgázó által kiválasztott dokumentációt a vizsgázó portfólióba rendezi. A portfólió az elkészült projektmunka mellékletét képezi.

A konzulens feladata, hogy az önálló témaválasztás után legalább 3 konzultáció alkalmával irányítsa a vizsgázót a feladat elkészítésében, a munkafolyamatról készült munkanaplót ellenőrizze, végül pedig a munka folyamatát a megadott szempontok szerint értékeli.

Amennyiben a konzulens és a javító tanár nem azonos, akkor a konzulens a projekt készítés folyamatát a megadott szempontok szerint szövegesen értékeli. Az elkészült projektmunkát és a munkanaplót aláírásával és dátummal kell ellátnia.

Az írásbeli vizsga (projekt) alapelvei és kritériumai

A vizsga témája lehet bármely hétköznapi vagy tudományos terület leírása, bemutatása. A központilag megadott téma többnyire általánosabb jellegű, ami többféle - a helyi viszonyoknak megfelelő - megközelítést is lehetővé tesz.

A vizsga fontos jellemzője a komplex megközelítés. A tantárgy komplex jellegét - azt, hogy többféle műveltségi terület (szociológia, politológia, pszichológia, gazdaságtan, filozófia stb.) ötvöződéseiből jött létre - a vizsga keretén belül is érvényesíteni kell.

A projektmunka jellemzői

A projektmunka elkészítése önálló kutatási tevékenység. A vizsgázó - a konzultációkat felhasználva - önállóan választja ki a témáját, önállóan készíti el a dolgozatát, folytatja kutatási tevékenységét.

A projektkészítés lehetséges műfajai

A projektek megvalósulását a vizsgázó különböző műfajok választásával oldhatja meg.

- Írásos dolgozat típusú projekt.
- Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló projekt.
- Szervezésen alapuló projekt.

Írásos dolgozat típusú projekten értjük a hagyományos házi dolgozatot, esszét, esettanulmányt, dokumentumelemzést, az írásos formában beadott szociológiai jellegű interjút, kérdőíves felmérés elemzését, értékelést, publicisztikai típusú riportot, iskolaiújságban megjelenő cikksorozatot.

Az írásos vizsgamunka terjedelme akkor tekinthető megfelelőnek és a vizsgához méltónak, ha terjedelme mellékletek nélkül, 12-es betűmérettel, másfeles sortávolsággal, kb. 10-12 oldal, kézzel írt változatban valamivel több, 12-15 oldal.

Képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekten értjük az audiovizuális produktumot, az iskolai rádió vagy televízió részére készített riport- vagy műsorsorozatot, filmet, egyéb audiovizuális interjút, riportot, fotósorozatot, faliújságon tematikus képsorozatot, faliújság-sorozatot.

A projekt terjedelme akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha az iskolarádió, illetve televízió részére készített műsor legalább 3-5 perc terjedelmű, a műsorsorozat 3-5 részből áll, a film legalább 5-20 percnyi, a fotósorozat - bármilyen megjelenési formában vagy adathordozón - legalább 10-15 képből áll. A projekt elbírálásának feltétele, egy 1-3 oldalas kísérő szöveg mellékelése.

Szervezésen alapuló projekt műfajai közé a közéleti diákrendezvény megszervezését (pl., vitasorozat), az iskolán kívüli közéleti akció szervezését (pl., környezetvédelmi akció), a jótékonyági rendezvény lebonyolításában történő részvételt vagy annak megszervezését soroljuk.

A vizsgázó által a szervezésre, lebonyolításra fordított idő, akkor felel meg a vizsga elvárásainak, ha a dokumentumokból bebizonyosodik, hogy az eléri a 30-35 órát. A projekt elbírálásának itt is feltétele, egy 3-5 oldalas kíséző szöveg mellékelése.

Megjegyzés: A fenti műfajok bármilyen kombinációban történő alkalmazása elképzelhető.

A projektmunka elkészítésének ajánlott menete

- a téma kiválasztásához szükséges (esetleges) megbeszélés,
- a téma kiválasztása után hipotézis vagy célkitűzés kialakítása,
- bibliográfia készítése - a fontos irodalmak kiválasztása,
- tervezet készítése a munka részeire, illetve a munka ütemezésére vonatkozóan,
- részfejezet készítése,
- a nyers változat elkészítése, leadása,
- bírálat,
- korrigálás,
- végleges produktum leadása.

A projektmunka értékelése

Az elkészült projektmunka értékelése központilag készült javítási-értékelési útmutató alapján, az alábbiak figyelembevételével történik.

A vizsga értékelésének fontos szempontja, hogy a javító tanárnak (szaktanárnak) bírálnia kell egyrészt a projektkészítés folyamatát (30 pont), másrészt pedig az elkészült projekt tartalmát (50 pont) is.

A tanulói jogviszonnyal nem rendelkező vizsgázók esetében az elkészült projektmunkát a központilag kijelölt javító tanár értékeli. Az elkészítés folyamatáért járó 30 pont megítélése a konzulens szöveges értékelése és a munkanapló figyelembevételével történik.

A projektkészítés folyamatának (30 pont) értékelési szempontjai:

- A vizsgázó önálló részvétele a <i>projektkészítésben</i>	2 pont
- önálló témafeldolgozás	
- A konzultációkon való részvétel	4 pont
- konzultációkon való aktív részvétel	
- pontos felkészülés az elemzés,	
- értékelés,	
- összegzés elkészítéséhez	
- Információk kezelése, probléma-felismerés, problémamegoldás képessége, széles körű alkalmazási ismeretek	14 pont
- munkanapló folyamatos vezetése	
- portfólió bemutatása	
- hipotézis vagy célkitűzés írásban való megfogalmazása, témaválasztás indoklása	
- munka ütemezésére vonatkozó tervezet készítése	
- konzultációkon megbeszélte határidők betartása	
- nyersváltozat, illetve részfejezet elkészítése	
- Nyelvi kultúra, kommunikáció, értő olvasás, szövegalkotás	10 pont
- személyes élmények megfogalmazása a konzultációk alkalmával és a munkanaplóban	
- a konzulenssel és más érintett személyekkel való jó együttműködés	
- a szakirodalom megértése, értő feldolgozása	
- a munkanapló, a tervezet tartalma logikusan felépített, nem tartalmaznak súlyos nyelvtani, nyelvhelyességi vagy helyesírási hibákat	

Az egyes munkacsoportokba tartozó projektmunkák tartalmáért járó 50 pont megítélése az alábbiak szerint történik:

- Az írásos dolgozat tartalmi követelményének hibátlan teljesítésével maximum 50 pont adható.
- A képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információ-forráson alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (10 pont) és a kész vizsgamunka (40 pont) együtt számít.

- Szervezésen alapuló projekt tartalmának értékelésekor a mellékelt írásos mű (30 pont) és maga a rendezvény (20 pont) szintén együtt értékelendő.

Megjegyzés: Amennyiben a javító tanár és/vagy a vizsgabizottság észreveszi, hogy az elkészült projektmunka más személy szellemi terméke, akkor a 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet 23. § (2) bekezdése alapján kell eljárni.

A projektmunka megvédése (20 pont) a szóbeli vizsga egyik részeleme.

Szóbeli vizsga

Általános szabályok

A vizsgán kerül sor a - tételhúzás mellett - a projektmunka megvédésére.

A középszintű szóbeli vizsga tételsorának összeállításáról és a projektmunkához kapcsolódó kérdésekről a vizsgabizottságot működtető intézmény gondoskodik.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

Feleléskor a kifejtés sorrendjét a vizsgázó választja meg.

A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie. Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A projektmunka védésekor a vizsgázónak a feltett kérdésekre is válaszolnia kell.

A szóbeli feladatsor tartalmi jellemzői

A középszintű szóbeli vizsga tételsora legalább 20 tételből áll.

A középszintű szóbeli érettségi vizsga két, jól elkülöníthető részből áll:

1. feladat: esetelemzést jelentő tételkifejtés
2. feladat: projektvédés

1. feladat

Az esetelemzési feladatokat tartalmazó tételsort, a részletes vizsgakövetelmény 2., 3., 5., 6., 7., 9. témaköreit figyelembe véve kell összeállítani. (A vizsgázó a többi témakörben szereplő fogalmi ismeretekről és érvelési módok alkalmazásának képességéről az eset feldolgozása közben adhat számot.)

Az esetelemzés során a vizsgázó a mindennapi élet konkrét vagy modellezett élethelyzeteit dolgozza fel a megadott szempontok alapján. A tételek forrása lehet bármilyen, a műveltségi területhez kapcsolódó tankönyv, példatár, művészeti alkotás, fotó szöveggyűjtemény, statisztikai adat, napi hír, történelmi esemény, irodalmi alkotás, film, az iskolai vagy lakóhelyi közösség életének eseménye. A tétel az eset rövid leírásán kívül, kérdéseket tartalmaz, melyek jelzik az elemzés főbb szempontjait és megkívánt irányát.

2. feladat

A vizsgázó röviden bemutatja az általa elkészített projektet és válaszol a bizottság által feltett kérdésekre.

A vizsgabizottság, illetve elnök előzetes engedélyével bemutatható a képi vagy elektronikus ismeretterjesztő információforráson alapuló vizsgadarab. Az erre felhasznált idő nem számít bele az érettségiző szóbeli feleletének vizsgaidejébe. A vizsgadarab közös megtekintése viszont lehetővé teszi, hogy a bizottság tagjai is érdemi kérdéseket tegyenek fel, megismerjék az érettségiző munkáját.

A szóbeli védés alkalmával a portfólióban található anyagok bármelyikét a vizsgázó felhasználhatja szemléltetésre, használatára az értékelő tanár bátorítsa.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A középszintű szóbeli érettségi vizsgán szereshető 70 pont, a tételkifejtésre adható 50 pontból és a projektvédésből szerzett 20 pontból áll össze.

A kihúzott tétel értékelése

A tételsor összeállításakor rögzíteni kell a tételek kifejtésének elvárt összetevőit a megadott szempontok szerint, és az ezekre adható, az 50 pont felosztásával kialakított maximális részpontszámokat, amely alapján a feleletet értékelni kell.

A tételkifejtés értékelésének szempontjai

Tartalom: 45 pont

Előadásmód: 5 pont

A tartalom (45 pont) értékelésének szempontjai:

- a vizsgázó mennyire rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges elméleti tudással,
- a vizsgázó mennyire képes konkrét esetek, dokumentumok, források értelmezése során alkalmazni az elsajátított ismereteket, fogalmi összefüggéseket és érvelési módokat,
- a vizsgázó milyen mértékben rendelkezik a tételkifejtéséhez szükséges szakszókincessel, logikus érveléssel,
- felismeri-e az élethelyzetek, történelmi események, irodalmi példák kontextusában rejlő erkölcsi dilemmákat, morális indítékokat,
- képes-e érvelni saját helyzetértékelése és értékválasztásai mellett.

Az előadásmód (5 pont) értékelésének szempontjai:

- rendszerező és lényegkiemelő képesség,
- meggyőző érvelés,
- nyelvhelyesség.

A projektvédés értékelésének szempontjai

A projektmunka megvédésének értékelése - bár a szóbeli érettségi vizsga keretében történik az írásbeli (projekt) vizsga lezárásának tekintendő.

A projektmunka védésének értékelésekor az alábbi szempontokat kell figyelembe venni és a 20 pont felosztásával kialakított részpontoszámokat, ez alapján kell felosztani:

- a vizsga tartalmának és az egyéni munka konkrétumainak bemutatása	6 pont
- a projektkészítés során szerzett egyéni tapasztalatok ismertetése	4 pont
- szaknyelv, szakmai ismeretek alkalmazása	4 pont
- a vizsgabizottság által feltett kérdések megválaszolása, témataratás, lényegkiemelés	4 pont
- a felelet felépítettsége, nyelvhelyesség	2 pont

EMELT SZINTŰ VIZSGA

Emelt szint	
Írásbeli vizsga	Szóbeli vizsga
240 perc	20 perc
feladatsor	tétel kifejtése
75 pont	75 pont

Írásbeli vizsga

Általános szabályok

Az írásbeli vizsgán a jelölteknek egy központilag készült feladatsort kell megoldaniuk. A vizsgázó a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között és megoldásuk sorrendjét is meghatározhatja.

Az írásbeli feladatlap tartalmi jellemzői

Az emelt szint tartalmi követelménye épít a filozófiai etika fogalomkészletére. A feladatok középpontjába az elméleti összefüggések felismerése és megértése áll.

A feladatsor és a feladatok jellemzői

Az emelt szintű írásbeli vizsga három jól elkülöníthető feladattípusból áll, ezek az esszé, esetelemzés, érvelés.

Esszé

Az esszé célja, hogy mérje a vizsgázó képességét az etikai problémák, szituációk, több szempontú megértésére, a tett vagy mulasztás egyéni és társadalmi következményeinek elemzésére.

A vizsgázónak képesnek kell lennie a sajátjától eltérő nézetek tárgyyszerű bemutatására, az elvi és elméleti problémák gyakorlati alkalmazására.

Egy feladatsorban legfeljebb három esszékérdés szerepelhet.

Esetelemzés

Az esetelemzés írásos formája a történelmi, illetve társadalomismereti források, illetve dokumentumok elemzéséhez hasonlítható.

Az esetelemzés során a vizsgázó a mindennapi élet konkrét vagy modellezett élethelyzeteit dolgozza fel megadott etikai szempontok alapján.

A feladatok forrása lehet tankönyv, példatár, művészeti alkotás, fotó szöveggyűjtemény, statisztikai adat, napi hír, történelmi esemény, irodalmi alkotás, film, az iskolai vagy lakóhelyi közösség életének eseménye. A feladat az eset rövid leírásán kívül kérdéseket tartalmaz, melyek jelzik az elemzés főbb szempontjait és megkívánt irányát.

Érvelés

A vizsgázó egy adott erkölcsi probléma mellett és ellen fogalmaz meg érveket.

Az írásbeli feladatlap értékelése

Az emelt szintű írásbeli vizsga feladatsorának javítása központilag készült javítási-értékelési útmutató alapján történik.

Szóbeli vizsga

Általános szabályok

Az emelt szintű szóbeli vizsga központi tételsor alapján zajlik.

Vizsgán használható segédeszközök a középiskolai földrajz, illetve történelem atlaszok.

A tételt a vizsgázónak önállóan kell kifejtenie.

Közbekérdezni csak akkor lehet, ha teljesen helytelen úton indult el vagy nyilvánvaló, hogy elakadt.

A szóbeli feladatsor tartalmi jellemzői

A szóbeli tételsornak legalább 20 tételt kell tartalmaznia. A tételsort a részletes vizsgakövetelményben megadott témakörök figyelembe vételével kell összeállítani.

A tétel egy rövid forráshoz vagy idézethez kapcsolódó téma kifejtése.

A szóbeli vizsgarész értékelése

A felelet központi értékelési útmutató alapján 75 ponttal értékelhető.

Az értékelésbe, a tartalmi elemek értékelése mellett, az előadásmód értékelése is beszámít.

A tartalom értékelési szempontjai:

- a feladat megértése, témataartás, lényegkiemelés,
- a szakmai nyelv használata, a szakirodalom felhasználása, a források felhasználása,
- tételének megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások közlése, ismeretek mélysége, tárgyi tudás,
- a megközelítés sokszínűsége és komplex jellege, a jelenségeket, változásokat alakító tényezők feltárása, problémaközpontú bemutatás,
- önálló vélemény megalkotása, életszerű saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása.

Az előadásmód értékelési szempontjai:

- az előadásmód önállósága, folyamatossága, érthetősége,
- a kifejtés szerkezete,
- lényegkiemelő képesség,
- fogalomhasználat,
- stílus.